

ЕНЕРГЕТСКИ ТРАНСФОРМАТОРИ (13E013ЕНТ, 19E013ЕНТ)

- август 2024 -

Београд, 1.09.2024.

Трофазни енергетски уљни трансформатор са номиналним подацима: $S_n = 5 \text{ MVA}$, $U_1 / U_{02} = 35 / 6,3 \text{ kV}$, 50 Hz , спрега $Yd5$, $u_k = 5 \%$, $j_0 = 1 \%$, $P_{kn} = 28 \text{ kW}$, $P_{0n} = 6,5 \text{ kW}$, има висину оба намотаја $h = 650 \text{ mm}$, корен карактеристичне једначине за израчунавање расподеле пренапона $\alpha = 5$ и номинални пораст температуре горњег уља 55 K .

1. Нацртати шеме веза и векторски дијаграм напона представљајући намотаје као калемове и означити почетке и крајеве намотаја. (Т)
2. Скицирати „3/0“ и „3/2“ облике магнетног кола. Који се ефекат постиже у погледу магнетних карактеристика трансформатора увођењем два додатна повратна стуба код „3/2“ облика? (Т)
3. Проценити укупну површину попречног пресека магнетског кола ако је максимална вредност индукције $B_m = 1,7 \text{ T}$, број навојака примара $N_1 = 700$, а коефицијент испуне гвожђем $0,95$. Какав је облик пресека магнетског кола енергетских трансформатора? (З)
4. Мерењем отпорности намотаја трансформатора на $20 \text{ }^\circ\text{C}$ измерена је 30 пута већа отпорност између примарних прикључака него између секундарних. Израчунати фазне отпорности на референтној температури ако је Филдов сачинилац исти за оба намотаја и износи $k_F = 1,015$. (З)
5. Израчунати параметре еквивалентне заменске шеме трансформатора са ВН стране. Нацртати шему са унетим бројним вредностима параметара и електричним величинама. (З)
6. Колико дуго може да ради трансформатор, а да не пређе номинални пораст температуре горњег уља ако му је једна фаза оптерећена снагом од 2 MVA , а преостале две снагом од по $1,6 \text{ MVA}$ свака. Сматрати да је трансформатор претходно био неоптерећен и да је временска константа загревања горњег уља $2,5 \text{ h}$. (З)
7. За један трансформатор је извршен прорачун и добијена дводимензионална расподела аксијалне и радијалне компоненте магнетног поља у простору који заузима намотај при протицању струје кратког споја I . Колико износи површински притисак на одстојнике који формирају аксијалне канале за хлађење? Сматрати да су познати сви потребни параметри трансформатора, као и да се вредност магнетног поља не мења по обиму навојка.
8. Ако је задати трансформатор превезан тако да формира аутотрансформатор спреге Yy , израчунати максималну трајну снагу коју може да пренесе у том случају као и процентуалну вредност максималног пада напона при номиналном оптерећењу. Користити упрошћену формулу за пад напона. (З)
9. Колика је максимална вредност напона који се јавља у намотају примара задатог трансформатора при наиласку пренапонског таласа амплитуде 2 MV ? Која су критична места у погледу изолације и зашто? (З)
10. Колико износи струја која ће протећи кроз намотаје два паралелно везана трансформатора ($T1$ и $T2$) који имају исте спреге, сатни број, преносни однос и импедансе кратког споја, у случају да је извршено погрешно повезивање прикључних крајева трансформатора и А, В, С фаза мреже (прикључак крајева ВН намотаја: $AT1-A$, $BT1-B$, $CT1-C$; $BT2-A$, $CT2-B$, $AT2-C$)? Посматрати неоптерећен трансформатор. Занемарити гране магнетовања. Сматрати да су познати сви потребни параметри трансформатора. (Т)

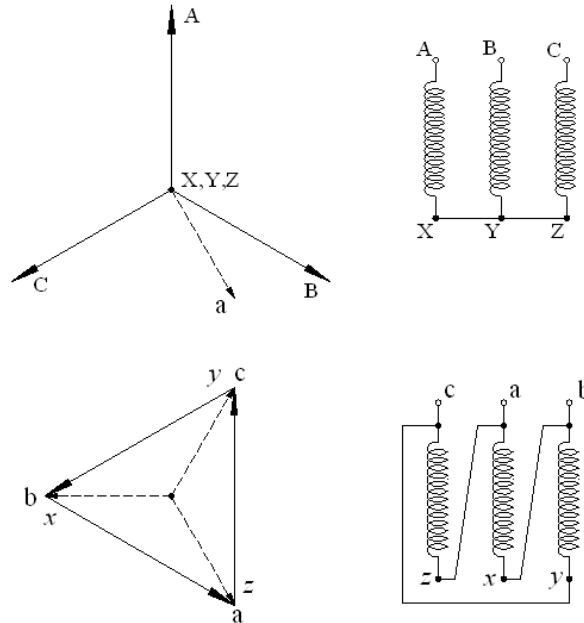
Испит траје 3h. Дозвољено је поседовање само једне свеске за рад и концепт. Прецртати што није за преглед. Максимални број поена за свако од 10 питања је 10.

РЕШЕЊА

- август 2024 -

1.09.2024.

1.

2. Предавања, поглавље 2., слика 2.7.

Увођењем два додатна повратна стуба код „3/2“ облика магнетног кола смањује се магнетни отпор на путу флукса који се појављује у случају несиметричних трофазних режима или триплних хармоника који имају исте вредности у све три фазе трофазног система.

3.

$$S_{Fe} = \frac{U_{1f}}{4,44 N_1 f B_m k_{Fe}} = \frac{35000/\sqrt{3}}{4,44 \cdot 700 \cdot 50 \cdot 1,7 \cdot 0,95} \approx 805 \text{ cm}^2$$

- вишеструки крстаст пресек

4. Отпорности између прикључних крајева намотаја на 20°C су у односу $R_1^{20} = 30R_2^{20}$. Отпорности при једносмерној струји али на 75°C могу се представити следећим формулама:

$$R_{1f,DC}^{75} = \frac{R_1^{20}}{2} \cdot \frac{310}{255} = 15R_2^{20} \cdot 1,22$$

$$R_{2f,DC}^{75} = \frac{3 \cdot R_2^{20}}{2} \cdot \frac{310}{255} = 1,5R_2^{20} \cdot 1,22$$

Губици на 75°C при наизменичном напајању могу се представити преко отпорности које су дате горњим једначинама:

$$P_{kn}^{75} = 3k_F \cdot (15R_2^{20} \cdot 1,22 \cdot I_{1nf}^2 + 1,5R_2^{20} \cdot 1,22 \cdot I_{2nf}^2)$$

Одавде је:

$$R_2^{20} = \frac{28000}{3 \cdot 1,015 \cdot (15 \cdot 1,22 \cdot 82,5^2 + 1,5 \cdot 1,22 \cdot 264,6^2)} = 0,03652 \Omega$$

Па су:

$$R_{1f,DC}^{75} = 15R_2^{20} \cdot 1,22 = 0,667 \Omega$$

$$R_{2f,DC}^{75} = 1,5R_2^{20} \cdot 1,22 = 0,0667\Omega$$

Тражене отпорности намотаја на 75°C при наизменичном напајању су:

$$R_{1f,AC}^{75} = 1,015 \cdot R_{1f,DC}^{20} = 0,676 \Omega$$

$$R_{2f,AC}^{75} = 1,015 \cdot R_{2f,DC}^{20} = 0,0676\Omega$$

5. ПХ:

$$I_{1nf} = \frac{S_n}{\sqrt{3}U_{1n}} = \frac{5000 \cdot 10^3}{\sqrt{3} \cdot 35 \cdot 10^3} = 82,5 A$$

$$R_a = \frac{U_{1nf}^2}{P_{0n}/3} = \frac{35^2 \cdot 10^6}{6500} = 188,5 k\Omega \Rightarrow I_{a1} = \frac{U_{1nf}}{R_a} = \frac{35 \cdot 10^3}{\sqrt{3} \cdot 188,5 \cdot 10^3} = 0,107 A$$

$$I_{01} = \frac{j_0}{100} \cdot I_{1nf} = 0,825 A \Rightarrow I_{\mu 1} = \sqrt{I_{01}^2 - I_{a1}^2} = 0,818 A$$

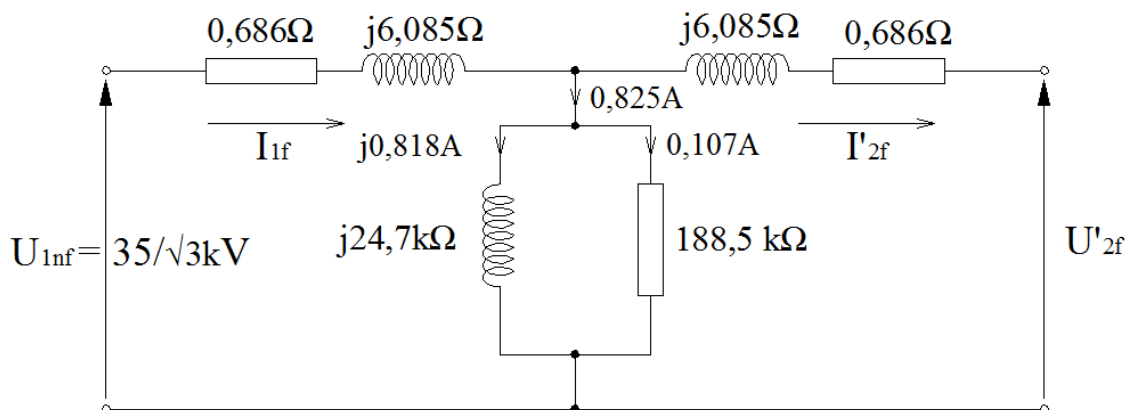
$$X_{\mu} = \frac{U_{1nf}}{I_{\mu 1}} = \frac{35 \cdot 10^3}{\sqrt{3} \cdot 0,818} = 24,7 k\Omega$$

КС:

$$R_k = \frac{P_{kn}}{3I_{1nf}^2} = \frac{28000}{3 \cdot 82,5^2} = 1,371 \Omega \Rightarrow R_1'' = R_2 = \frac{R_k}{2} = \frac{1,371}{2} = 0,686 \Omega$$

$$Z_k = \frac{u_k}{100} \frac{U_{1nf}}{I_{1nf}} = \frac{5}{100} \frac{35 \cdot 10^3}{\sqrt{3} \cdot 82,5} = 12,247 \Omega \Rightarrow X_k = \sqrt{Z_k^2 - R_k^2} \approx 12,17 \Omega$$

$$\Rightarrow X_{\sigma 1}'' \approx X_{\sigma 2} = \frac{X_k}{2} = 6,085 \Omega$$

6. Потребно је прво израчунати релативна оптерећења по појединим фазама трансформатора:

$$S_a = 2 \text{ MVA} \Rightarrow \beta_a = \frac{S_a}{S_n/3} = 1,2$$

$$S_b = S_c = 1,6 \text{ MVA} \Rightarrow \beta_b = \beta_c = \frac{S_a}{S_n/3} = 0,96$$

Губици у бакуру овако оптерећеног трансформатора су:

$$P_k = \frac{1}{3}(\beta_a^2 + \beta_b^2 + \beta_c^2) \cdot P_{kn} = \frac{1}{3}(1,2^2 + 2 \cdot 0,96^2) \cdot 28000 = 30643 \text{ W}$$

Максимални пораст температуре ће бити:

$$\theta_m = \theta_{mn} \frac{P_{0n} + P_k}{P_{0n} + P_{kn}} = 55 \cdot \frac{6,5 + 30,643}{6,5 + 28} \approx 59,2 \text{ K}$$

Трансформатор сме да ради са овим оптерећењем све док не достигне максимални номинални пораст температуре:

$$\theta(t = x) = \theta_{mn} = \theta_m \left(1 - e^{-\frac{t}{\tau}}\right) = 59,2 \cdot \left(1 - e^{-\frac{t}{2,5}}\right) \Rightarrow t = -2,5 \cdot \ln\left(1 - \frac{55}{59,2}\right) = 6,6 \text{ h}$$

7.

$$F_r = I \pi D B_a$$

Површински притисак на одстојнике који формирају аксијалне канале једнак је

$$\sigma_{ods,axial} = \frac{F_r}{N_{ods} W_{ods} H_{ods}}$$

8. Повољнија спрега аутотрансформатора је она са преносним односом који је ближи јединици јер се тада преноси већа привидна снага:

$$U_{1a} = \sqrt{3} \left(\frac{35}{\sqrt{3}} + 6,3 \right) = 45,9 \text{ kVA}$$

$$U_{2a} = \sqrt{3} \cdot \frac{35}{\sqrt{3}} = 35 \text{ kVA}$$

$$n_a = \frac{U_{1a}}{U_{2a}} = 1,31 \Rightarrow S_a = \frac{n_a}{n_a - 1} S_n = 21,12 \text{ MVA}$$

$$\Delta u_m = u_r \cdot \frac{u_r}{u_k} + u_x \cdot \frac{u_x}{u_k} = u_{ka} = u_k \cdot \frac{S_n}{S_a} = 5,5 \cdot \frac{5}{21,12} = 1,183 \%$$

9. Највећи напон се јавља на крају неуземљеног намотаја у току прелазног режима када постоје осцилације:

$$U_m = 2U - u(x = 0) = 2U - \frac{Uch(\alpha \cdot 0)}{ch(\alpha h)} = 4 - 2 \cdot \frac{1}{ch(5 \cdot 0,65)} = 3,845 \text{ MVA}$$

У овој тачки је угрожена изолација намотаја према маси јер се у њој јавља највећи напон према маси у току прелазног процеса. Друго место је почетак намотаја где се јавља највећи градијент напона па је угрожена међузавојна изолација.

10. Разлика фазних ставова фазних напона секундара ова два трансформатора је 120° тако да је напон која узрокује циркулациону струју:

$$\Delta U = \sqrt{3} U_{nf},$$

а струја која се због тога јавља:

$$I = \frac{\Delta U}{2 Z_k} = \frac{\sqrt{3} U_{nf}}{2 \frac{u_k}{100} \frac{U_{nf}}{I_{nf}}}$$

Вредност релативне струје износи

$$i = \frac{I}{I_{nf}} = \frac{100 \cdot \frac{\sqrt{3}}{2}}{u_k} = \frac{86,6}{u_k}$$